

УДК 327:321.01:327:339.924

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.25>

ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНОГО СЕПАРАТИЗМУ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ У КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

Павло Лисянський

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
кафедра політичних теорій,
вул. Фонтанська дорога, 23, 65009, м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3997-9335>*

Елла Мамонтова

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
кафедра політичних теорій,
вул. Фонтанська дорога, 23, 65009, м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-2761-8217>*

У статті були знайдені емпіричні дані, щодо впливу регіонального сепаратизму на політичні процеси у країнах пострадянського простору. Отримані результати свідчать про те, що сепаратистські тенденції є дестабілізуючим фактором в країнах, де вони відбуваються, заважаючи їм повною мірою розвивати задовільні відносини з європейськими країнами. Важливість цього явища для комплексу регіональної безпеки в 21 столітті говорить на користь вирішення проблеми сепаратизму на пострадянському просторі в період після закінчення холодної війни. Етнічні конфлікти в колишньому Радянському Союзі та їх потенційна можливість викликати серйозні міждержавні конфлікти становлять серйозну загрозу регіональній і міжнародній безпеці в найближчі роки. Незважаючи на те, що розпад Радянського Союзу зменшив загрозу ядерної та звичайної війни, на якій трималася повоєнна система альянсу, руйнівні наслідки великих політичних, економічних і соціальних трансформацій, що охопили регіон, створили ряд нових загроз для регіональної безпеки. Поява 15 незалежних багатоетнічних держав, які стикаються з кризами державного будівництва та економічної трансформації з невизначеною ідентичністю, спірними кордонами, незахищеними меншинами, а в багатьох випадках і загрозою російського гегемонізму, що насувається, створює серйозний виклик для політики Заходу. Найбільш фундаментальна проблема, з якою стикається модель сепаратизму, полягає в тому, щоб визначити, які витрати і вигоди перебування в складі єдиної держави. Без витрат, пов'язаних з розміром, кожен індивід міг би бути частиною одного і того ж централізованої держави, а без переваг, пов'язаних з розміром, кожен індивід міг би заснувати свою власну державу. Більшість випадків сепаратизму в цьому регіоні – це так звані заморожені конфлікти, відновлення яких також може стати проблемою для сусідніх країн. Крім того, це явище є частиною силової політики Росії в глобальній конкуренції за владу.

Ключові слова: регіональний сепаратизм, політичні процеси, країни пострадянського простору.

Вступ. Сепаратистські тенденції є дестабілізуючим фактором в країнах, де вони відбуваються, заважаючи їм повною мірою розвивати задовільні відносини з європейськими країнами. Важливість цього явища для комплексу регіональної безпеки в 21 столітті говорить на користь вирішення проблеми сепаратизму на пострадянському просторі в період після закінчення холодної війни.

Більшість випадків сепаратизму в цьому регіоні – це так звані заморожені конфлікти, відновлення яких також може стати проблемою для сусідніх країн. Крім того, це явище є частиною силової політики в глобальній конкуренції за владу. Наслідками збройних конфліктів із сепаратистським підґрунтям стала поява геополітичних утворень, незалежних від своїх рідних країн, тобто невизнаних держав (взаємозамінні терміни: квазідержави, напівдержавні держави), які проявляють свої власні цілі та інтереси. Їх функціонування в їх нинішньому вигляді залежить від тісних відносин між патроном і клієнтом.

Через відсутність міжнародного визнання можливості встановлення, наприклад, економічних відносин (торговий обмін, залучення інвесторів, фінансова або технічна допомога) і дипломатичних відносин невизнаних держав дуже обмежені. Тому побудова процвітання суспільств залежить від співпраці зі стратегічним партнером.

Мета статті – проаналізувати вплив регіонального сепаратизму на політичні процеси у країнах пострадянського простору.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з тим, що актуальність розглянутих у статті питань є і залишається надзвичайно високою, можна узагальнити методи та форми протидії сепаратизму на різних історичних етапах розвитку суспільних відносин.

Крім того, сучасне покоління молодих науковців, а також звичайні люди, які цікавляться актуальними проблемами становлення, функціонування та ліквідації різноманітних сепаратистських рухів, можуть скористатися найновішими науковими доробками вчених з даної тематики. Серед наукових праць минулого та сьогодення найвидатнішими є праці: Батиргарєєва В. (2014), Данченко К. (2015), Дівак В. (2010), Дромова С. (2016), Карпець А. (2017), Копотун І. (2017), Косілова О. (2017), Кресіна І. (2014), Резнікова О. (2016), Рубашенко М. (2017), Вітман К. (2014), Вітрова Д. (2016) та інші вчені та політики.

Проте, як зазначає Косилова (2017): «сепаратизм як ідеологічний, суспільно-політичний, етнічний рух є однією з найгостріших загроз національно-політичній безпеці країни, що набуває особливої актуальності у XXI столітті через геополітичні зміни, у світі та перерозподілу сфер впливу між новими гіпердержавами. Проблема сепаратизму є однією з найскладніших, оскільки безпосередньо пов'язана з існуванням держав, зміною їх кордонів та утворенням нових держав [1].

Заморожені конфлікти виникають у регіонах країн, які більше не контролюються центральною владою. Такі зони залишаються під юрисдикцією сепаратистів, які ведуть мирний діалог з державними чиновниками, намагаючись посилити повноваження своїх власних урядів. Відсутність ненасильницького вирішення проблеми не призводить до більш широких збройних операцій, тоді як конфлікти приречені залишатися невирішеними.

Це призводить до послаблення позицій центральної влади, а також спонукає інші держави, які підтримують сепаратистів, до прямого чи ні прямого втручання в їхні справи. Заморожені конфлікти на територіях колишніх радянських республік створюють великий виклик для налагодження міжнародних зв'язків у Східній Європі та на Південному Кавказі. Через відсутність повного суверенітету над своїми провінціями такі країни, як Грузія, Молдова та Україна, не можуть проводити незалежну зовнішню політику.

Федеративну структуру Радянського Союзу можна порівняти з пірамідою. Центр цього багатонаціонального Союзу, розташований в Москві, мав найбільшу владу. Частина повноважень була делегована на наступний рівень, який включав 15 союзних республік. Вони були теоретично 'суверенними' рідними штатами для 15 основних етнічних груп країни. Нетипова Союзна Республіка володіла власними державними символами, Комуністичною партією, парламентами, поліцейськими силами, навчальними закладами, а також великою урядовою бюрократією.

Одиниці нижче рівня Союзної Республіки, іноді неофіційно звані провінціями, становили середній рівень Федеральної ієрархії. Вони були розділені на дві групи. Території першої групи, звані автономними республіками (АРСР), автономними областями (АТ) або автономними округами (АОК), мали ряд особливих прав, оскільки на них проживали певні етнічні групи. Хоча ці права були в основному номінальними, вони включали певний ступінь автономії в питаннях культури, що найбільш важливо, право на отримання шкільної освіти на місцевих мовах [2-4].

Друга група, ті, які не мали такого особливого статусу, називалися областями або краями. Проте, навіть в цих областях часто спостерігалось значне етнічне розмаїття. Радянська економічна і податково-бюджетна політика неоднозначно взаємодіяла з цією федеральною системою. З одного боку, планувальники прагнули зрівняти міжрегіональні відмінності в доходах, чого вони намагалися досягти за допомогою прямих фінансових трансфертів між центральним бюджетом Союзу і бюджетами підпорядкованих республіканських урядів.

Завдяки цій системі економічно більш розвинені Західні союзні республіки стали чистими донорами для бідніших союзних республік в Центральній Азії. З іншого боку, Ради також створили складну систему непрямих поставок, яка була заснована на обов'язковому обміні недооціненої сировини та енергії на промислові товари за завищеними цінами. Ця система, як правило, приносила користь промисловим виробникам споживчих товарів, розташованим в країнах Балтії та Білорусі, і, як правило, працювала на шкоду тим регіонам російського Сибіру, Азербайджану та Центральній Азії, які були багаті ресурсами.

У той же час торгівля із зовнішнім світом жорстко контролювалася центральною владою і була зосереджена на Росії, що позбавляло інші багаті ресурсами регіони значної ренти [5].

Хоча описана вище Федеральна структура явно мала потенціал для невдоволення, відкрита підтримка сепаратизму була рідкістю протягом більшої частини радянського правління. Там, де будь-яка форма громадської непокорі проявлялася в більш широкому масштабі, як в місті Новочеркаську в 1962 році, радянська влада, не вагаючись, застосовували смертоносну військову силу для придушення заворушень. Загроза жорстоких репресій була постійною, і вона була надійною.

Загроза репресій ослабла з приходом до влади Горбачова, який вступив на посаду в 1985 році. Горбачов ініціював програму ліберальних реформ, яка заохочувала вільні суспільні дискусії про майбутнє радянської держави. Це було сміливо за радянськими мірками, і дисиденти швидко підхопили його, включивши в нього обговорення регіональних прав і автономії.

Горбачов також неодноразово робив заяви, в яких підкреслювалося політичне, а не військове вирішення територіальних конфліктів, наприклад, заявляючи, що «про застосування сили не може бути й мови». Після 19-ї Всесоюзної партійної конференції в липні 1988 року лібералізація вийшла за рамки риторики. Партійна конференція закликала державні органи поважати законні права громадян, такі як право на збори [6].

Вперше в радянській історії це дозволило побачити санкціоновані законом демонстрації. По суті, ці реформи допомогли перетворити вузький дисидентський рух на широкі народні протести. Репресії не припинилися повністю, але помітно знизилися за своїми масштабами і якісно змінилися в двох важливих аспектах. По-перше, відповідальність за проведення поліцейських демонстрацій була передана від центральних органів до місцевих. Вони були в слабкому становищі для регулювання протестів і часто не мали ефективних засобів для контролю за великими скупченнями людей, залучення до 100 000 учасників.

По-друге, застосування великомасштабної військової сили в основному призначалося для придушення міжетнічного насильства, а не сепаратистських демонстрацій, як це неодноразово мало місце в Центральній Азії або в Баку в 1990 році. Там, де насильство використовувалося головним чином для боротьби з сепаратизмом (як в Ризі і Вільнюсі в 1991 році), ініціатива, мабуть, виходила від місцевих чиновників або командирів, і Горбачов поспішив публічно заперечувати будь-яку причетність. Репресії стали менш надійною політикою.

Відмова Горбачова взяти на себе зобов'язання щодо застосування сили у великих масштабах ставав все більш імовірним з трьох причин [6].

По-перше, його політична програма як лідера-реформатора ґрунтувалася на лібералізації та верховенстві закону. Репресії посилили б його прихильників жорсткої лінії і підірвали б його програму економічних реформ, виконання якої було його головною метою.

По-друге, коли була застосована сила, що слідувало за цим громадське обурення послужило посиленню сепаратистських рухів, як це сталося в Тбілісі в 1989 році. По-третє, багато високопоставлених військових керівників були проти використання армії для внутрішніх цілей. Бойовий дух простих солдатів був низьким, і ухилення від призову було звичайною справою. По суті, у Радянської Армії не було ні коштів, ні бажання контролювати масштаби народних повстань.

В результаті масові демонстрації на підтримку регіональної автономії і навіть відділення різко посилилися по всьому Радянському Союзу після реформ Горбачова. У ряді провінцій за межами Росії, особливо на Кавказі, пройшли акції протесту з вимогою їх індивідуального відділення. Союзні республіки в країнах Балтії, Україні та Молдові зіткнулися з сепаратистським тиском. Сама Росія зіткнулася з сепаратистськими вимогами з боку багатьох своїх регіонів, причому найбільш значущими з точки зору народної підтримки були Татарстан і північнокавказькі провінції [7-10].

Важливо відзначити, що сепаратизм всередині Росії на початку 1990-х років не обмежувався етнічно визначеними регіонами, які прагнуть до незалежності. Спостерігався великий рух у бік регіональної автономії від переважно «російських» частин Сибіру, які відчували себе економічно покинутими Москвою. Російський уряд дивно підтримував цей регіональний сепаратизм. Єльцин, в той час вже президент Росії, в серпні 1990 року, як відомо, сказав російським регіонам «взяти весь суверенітет, який ви можете проковтнути».

Лише протягом 1994-1996 років ці сепаратистські рухи були поступово стримані, оскільки центральний російський уряд уклав низку угод про розподіл влади з окремими провінціями (Хьюз, 2001). У випадку з Чечнею конфлікт переріс у війну в 1994 році. В цілому, період часу між 1987 і 1992 роками надає унікальну можливість вивчити вимоги автономії в рамках єдиної держави, відносно не підкріплені спотвореннями великомасштабних військових репресій.

У 1993 році геополітичний простір колишнього Радянського Союзу переважно залишався зоною внутрішньої нестабільності та міждержавних конфліктів. Криза вересня-жовтня 1993 р. у Москві, а також громадянські війни в Таджикистані та Грузії були драматичними проявами боротьби за владу, що супроводжувалася насильством. Запровадження ринкової економіки значною мірою відстало від розпаду старої економічної системи та дезінтеграції традиційних економічних зв'язків; результатом є грізне зниження життєвого рівня, чревате соціальними заворушеннями [12-16].

Масштабне насильство тривало в Нагірному Карабасі та Абхазії, та в Криму сепаратистські тенденції стали більш помітними та політично помітними. Стурбована правами росіян у «ближньому зарубіжжі», Москва проголосила їх захист одним із найвищих

пріоритетів своєї політики, що сприяло подальшій напруженості всередині та між пострадянськими державами. Поряд із продовженням виведення російських військ із країн Балтії низка військових питань, успадкованих від Радянського Союзу, залишаються дуже суперечливими, зокрема ті, що стосуються ядерної зброї в Україні та майбутнього Чорноморського флоту.

Проте пострадянський розвиток також характеризувався низкою доцентрових тенденцій. Фактична економічна залежність Співдружності Незалежних Держав (СНД) від Росії, а також її фактична або потенційна роль у конфліктах, що розвиваються в ряді сфер, дали Москві сильні важелі впливу в «ближньому зарубіжжі». У результаті після двох років функціонування СНД було консолідовано та розширено, щоб охопити всю територію колишнього СРСР, за винятком країн Балтії. Членство в Ташкентському договорі про колективну безпеку 1992 року також було розширено після того, як початкова амбітна мета створення спільних збройних сил була офіційно відкинута [17].

Етнічні конфлікти в колишньому Радянському Союзі та їх потенційна можливість викликати серйозні міждержавні конфлікти становлять серйозну загрозу регіональній і міжнародній безпеці в найближчі роки. Незважаючи на те, що розпад Радянського Союзу зменшив загрозу ядерної та звичайної війни, на якій трималася повоєнна система альянсу, руйнівні наслідки великих політичних, економічних і соціальних трансформацій, що охопили регіон, створили ряд нових загроз для регіональної безпеки. Поява 15 незалежних багатоетнічних держав, які стикаються з кризами державного будівництва та економічної трансформації з невизначеною ідентичністю, спірними кордонами, незахищеними меншинами, а в багатьох випадках і загрозою російського гегемонізму, що насувається, створює серйозний виклик для політики Заходу. Проект з етнічних конфліктів базується на думці, що хоча джерела поточних конфліктів є частково історичними, а частково спадщиною радянської національної політики, вони також були спровоковані або посилені впливом демократизації та маркетизації; боротьба еліт за політичну владу та розподіл ресурсів лежить в основі конфліктів, які часто розглядаються як суто «етнічні». Більше того, розпад Радянського Союзу в рамках його 15 союзних республік дає поштовх до подальшого розв'язання та триваючого конфлікту, оскільки він ставить під сумнів інші кордони та територіальні домовленості в регіоні та висуває на перший план фундаментальну напругу між двома міжнародно визнані норми: право на самовизначення та територіальну цілісність існуючих держав.

Проект також базується на необхідності диференційованого підходу до поточних конфліктів. Тенденція об'єднувати всі конфлікти в регіоні як загальну проблему «національних меншин» є додатковою перешкодою для розуміння їх різних джерел, закономірностей та динаміки. Віра в те, що «конфліктологія» пропонує універсальну панацею від будь-яких конфліктів і що методи вирішення конфлікту не залежать від конкретного характеру та контексту даного конфлікту, обмежує пошук ефективних стратегій міжнародними акторами [18].

Останньою передумовою підходу Проекту є погляд на те, що механізми безпеки, які виникають у регіоні – військові сили та доктрини нових держав, а також угоди щодо безпеки між ними – мають вирішальний вплив на перспективи міжетнічних та міждержавний конфлікт. Росія явно є переважаючою військовою силою в регіоні, і російський уряд домагався особливих миротворчих прав у «ближньому зарубіжжі». У той же час жодна інша велика держава навряд чи зможе надіслати війська в регіон. За цих обставин важливо посилити роль міжнародних організацій, таких як ОБСЄ чи ООН, щоб забезпечити, щоб російська військова участь відбувалася під їхнім контролем і в рамках відповідних керівних

принципів, і щоб вона не стала просто інструментом російського панування. Серед питань, які ми розглядаємо, є те, чи можна це зробити, і які заходи можна зробити, щоб спробувати досягти цього.

Найбільш фундаментальна проблема, з якою стикається модель сепаратизму, полягає в тому, щоб визначити, які витрати і вигоди перебування в складі єдиної держави. Без витрат, пов'язаних з розміром, кожен індивід міг би бути частиною одного і того ж централізованої держави, а без переваг, пов'язаних з розміром, кожен індивід міг би заснувати свою власну державу. Б'юкенен і Фейт були одними з перших, хто висловив ідею про те, що економія на масштабі суспільних благ забезпечує нижню межу розміру держави. Алесіна і Сполоаре (1997) і Десмет та ін. явно моделюють державу як постачальника одного суспільного блага, де вигоди від розміру виникають через ефект масштабу при наданні цього суспільного блага [19].

Три балтійські країни – Естонія, Латвія та Литва, – які відновили свою незалежність у серпні 1991 року, виключені з цього дослідження, оскільки їхня політична траєкторія привела їх до ЄС і подалі від пострадянського простору; аж ніяк не вільні від політичної напруги, вони не бачили жодного жорстокого конфлікту, який можна було б включити в ці дані.

Першим серйозним порівняльним оглядом цих конфліктів був Олексій Арбатов, Абрам Чейз, Антонія Хендлер Чейз і Лара Олсон, ред., «Управління конфліктами в колишньому Радянському Союзі». За останнє десятиліття не з'явилося жодного академічного дослідження такого масштабу, хоча багато корисних робіт були спрямовані на конкретні зони конфлікту; див., наприклад, Ольга Олікер і Томас С. Зайна, ред., лінії розломів конфліктів в Центральній Азії і на Південному Кавказі.

Найпереконливішу оцінку взаємодії між економічними чинниками та конфліктом можна знайти в роботі Пола Коллієра, Лані Елліотт, Ховарда Хегре, Анке Хоффлер, Марти Рейнал-Квероль та Ніколаса Самбаніса, «Розриваючи пастку конфлікту: громадянська війна та політика розвитку». Достовірну оцінку масштабів економічних дислокацій див. у Андерс Аслунд, побудова капіталізму: трансформація колишнього Радянського блоку [16].

Нагірно-карабахський конфлікт різко контрастує з вищезгаданими, оскільки стосується двох сусідніх країн. В етнічному відношенні Нагірний Карабах є територіальним анклавом в Азербайджані, населеним вірменським населенням. У суперечці беруть участь Азербайджан, який намагається відновити повний контроль над своєю територією, і Вірменія, влада якої підтримує сепаратистську «квазідержаву», також відому як Нагірно-Карабахська Республіка. Тут участь Москви є досить непрямую, оскільки Кремль надає військову підтримку Вірменії, про що свідчать російські військові об'єкти в Гюмрі та Еребуні [19]. Боротьба за Нагірний Карабах має головним чином геополітичне значення; з одного боку, він виникає як локальний етнічний конфлікт, а з іншого – його остаточне врегулювання виявляється сприятливим для сусідніх держав. Азербайджан отримує як економічну, так і військову допомогу від Туреччини, однієї з найбільших держав, розташованих поблизу Кавказу, тоді як Вірменія користується підтримкою як Росії, так і Ірану, оскільки остання та Азербайджан змагаються за вплив у регіоні. Крім того, багаточисленна азербайджанська меншина населяє північну частину Ірану. Уряди в Баку і Тегерані залучені в дипломатичний конфлікт щодо територіальної приналежності регіону.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сепаратистські тенденції є дестабілізуючим фактором в країнах, де вони відбуваються, заважаючи їм повною мірою розвивати задовільні відносини з європейськими країнами. Важливість цього явища для

комплексу регіональної безпеки в 21 столітті говорить на користь вирішення проблеми сепаратизму на пострадянському просторі в період після закінчення холодної війни. Більшість випадків сепаратизму в цьому регіоні – це так звані заморожені конфлікти, відновлення яких також може стати проблемою для сусідніх країн. Крім того, це явище є частиною силової політики в глобальній конкуренції за владу.

Наслідками збройних конфліктів із сепаратистським підґрунтям стала поява геополітичних утворень, незалежних від своїх рідних країн, тобто невизнаних держав (взаємозамінні терміни: квазидержави, напівдержавні держави), які проявляють свої власні цілі та інтереси. Їх функціонування в їх нинішньому вигляді залежить від тісних відносин між патроном і клієнтом. Через відсутність міжнародного визнання можливості встановлення, наприклад, економічних відносин (торговий обмін, залучення інвесторів, фінансова або технічна допомога) і дипломатичних відносин невизнаних держав дуже обмежені.

Тому побудова процвітання суспільств залежить від співпраці зі стратегічним партнером. Вибір прикладів сепаратистських тенденцій був обумовлений бажанням врахувати якомога ширший спектр цього явища і, в той же час, важливі елементи з точки зору конкуренції між Російською Федерацією і Заходом.

Для того, щоб дати докладний опис сепаратизму, був проведений аналіз цього явища на різних рівнях, включаючи: а) історичне походження регіону; б) функціонування сепаратистського регіону в радянський період; в) збройний аспект сепаратистського конфлікту; г) міжнародні ініціативи з деескалації сепаратистських тенденцій; д) функціонування сепаратистського регіону (невизнаної держави) в 21 столітті.

Доведено, що в економічній сфері трансформація країн пострадянського простору була в середньому успішнішою, ніж у політичній, і досягла більш стійких результатів. Незважаючи на повільні темпи та непослідовне проведення економічних реформ у країнах колишнього Радянського Союзу (за винятком країн Балтії, які провели комплексні та швидкі реформи ще на початку 1990-х років), до середини 2000-х років більшість країн (за винятком Туркменістану, Узбекистану та Білорусь) вдалося побудувати основи ринкової економіки, заснованої на приватній власності.

Потім економічні реформи сповільнилися, а в деяких країнах навіть були згорнуті. У 2010-х роках часткові реформи були проведені лише в Україні (починаючи з 2014 року) та Узбекистані (після 2016 року). Більшості країн колишнього Радянського Союзу вдалося перейти від планової до ринкової моделі економіки, хоч і вкрай недосконалої.

Список використаної літератури

1. Батиргареева В. С., Нетеса Н. В. Щодо проблеми визначення кримінально караних форм сепаратизму. *Право і Безпека*. 2014. № 1. С. 65-70.
2. Брокгауз, Ф. А., Ефрон, І. А. Малий енциклопедичний словник. Св. П.: Брокгауз – Ефрон, 1902. Вип. 3. 1994 с.
3. Вітман К. М. Особливості процесу сепаратизації в Україні. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), М. А. Польовий [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукраїнський центр гендерних проблем. Одеса : Фенікс, 2014. Вип. 53. – С. 19-28.
4. Вітрова Д. В. Соціально-правова обумовленість кримінальної відповідальності за сепаратизм. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 332-336.
5. Данченко К. М. Небезпечні тенденції використання кримінально-правової політики у сфері покарання за сепаратизм у політичному проекті конструювання держави. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 166-169.

6. Дивак В. Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти: монографія. Київ: Логос, 2010. 224 с.
7. Дромов С. В. Проблеми законодавчого забезпечення боротьби із сепаратизмом в Україні. 2016. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/separatuzm-0bc80.pdf>. (дата звернення: 26.10.2022)
8. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
9. Пасько І.В. ГРАНАТ, ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ СЛОВНИК. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2004. 688 с.
10. Карпець А. Сепаратизм в Україні та його соціальні причини. 2017. URL: <https://enovosty.com/uk/politika-ukr/full/706-separatizm-v-ukraini-ta-jogo-socialni-prichini>. (дата звернення: 26.10.2022)
11. Копотун І. М., Місюра А. М. Методи протидії сепаратизму. *Публічне право*. 2017. № 3. С. 167-171.
12. Косілова О. Сепаратизм в Україні: передумови, причини, способи протидії та нормативно-правове регулювання протидії. *Конституційно-правові академічні студії*. 2017. № 4. С. 19–27.
13. Кресіна І. Протистояння сепаратизму в Україні. Правова база. *Національна академія прокуратури України*. Київ, 2014. Т. 2. 430 с. (дата звернення: 26.10.2022).
14. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2469-19>. (дата звернення: 26.10.2022).
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента від 24 вересня 2015 року № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>. (дата звернення: 26.10.2022).
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
17. Проект Закону України «Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності в Україні (протидія сепаратизації)» (реєстр. від 27.11.2014 р. № 0945). Отримано з http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52391. (дата звернення: 26.10.2022).
18. Міжнародний досвід боротьби з сепаратизмом: висновок для України: аналітична доповідь / О. Резнікова та ін. К.: НІСД, 2016. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/mizhnarodniy-dosvid-borotbi-z-separatizmom-visnovki-dlya-ukraini> (дата звернення: 26.10.2022).
19. Рубашенко М. А. Проблеми використання поняття «сепаратизм» у кримінально-правовій сфері. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2(9). С. 88-104.
20. Шанхайська конвенція про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом від 15 червня 2001 р. URL: <http://rus.sectso.org/documents>. (дата звернення: 26.10.2022)
21. Smith B. Separatist Conflict in the Former Soviet Union and Beyond: How Different Was Communism?. *World Politics*. 2013. Vol. 65, no. 2. P. 350–381. URL: <https://doi.org/10.1017/s0043887113000087> (date of access: 26.10.2022).
22. Acemoglu, D., Hassan, T., and Tahoun, A. (2018). The power of the street: Evidence from Egypt's Arab Spring. *Review of Financial Studies*, 31(1):1–42.
24. Acemoglu, D. and Robinson, J. A. (2006). *Economic Origins of Dictatorship and Democracy*. Cambridge University Press, Cambridge.

26. Aidt, T. and Franck, R. (2015). Democratization under the threat of revolution: Evidence from the Great Reform Act of 1832. *Econometrica*, 83(2):505–507.
28. Alesina, A. and Reich, B. (2014). Nation building. NBER Working Paper Series, No. 18839.
29. Alesina, A. and Spolaore, E. (1997). On the number and size of nations. *Quarterly Journal of Economics*, 112(4):1027–1056.
31. Alesina, A. and Spolaore, E. (2003). *The Size of Nations*. MIT Press, Cambridge.
32. Alesina, A., Spolaore, E., and Wacziarg, R. (2000). Economic integration and political disintegration. *American Economic Review*, 90(5):1276–1296.
34. Alexeev, M. V. and Gaddy, C. G. (1993). Income distribution in the USSR in the 1980s. *Review of Income and Wealth*, 31(1):23–36.
36. Austin, D. A. (1996). The price of nationalism: Evidence from the Soviet Union. *Public Choice*, 87:1–18.
37. Beissinger, M. (2002). *Nationalist Mobilization and the Collapse of the Soviet State*. CUP, Cambridge.
- Suesse, Marvin, 2019. «Adjusting the size of nations: Empirical determinants of separatism and the Soviet breakup,» *Journal of Comparative Economics*, Elsevier, vol. 47(1), pages 50–64.

IMPACT OF REGIONAL SEPARATISM ON POLITICAL PROCESSES IN POST-SOVIET COUNTRIES

Pavlo Lysianskyi

*National University "Odesa Law Academy",
Department of Political Theories
Fontanska doroha str., 23, 65009, Odesa, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3997-9335>*

Ella Mamontova

*National University "Odesa Law Academy",
Department of Political Theories
Fontanska doroha str., 23, 65009, Odesa, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-2761-8217>*

The article found empirical evidence regarding the impact of regional separatism on political processes in post-Soviet countries. The purpose of the article is to analyze the impact of regional separatism on political processes in the countries of the post-Soviet space. The results show that separatist tendencies are a destabilizing factor in the countries where they occur, preventing them from fully developing satisfactory relations with European countries. The importance of this phenomenon for the regional security complex in the 21st century speaks in favor of addressing the problem of separatism in the post-Cold War period in the post-Soviet space. Most cases of separatism in this region are so-called frozen conflicts, the restoration of which could also be a problem for neighboring countries. In addition, this phenomenon is part of Russia's power politics in the global competition for power. The author notes that separatist tendencies are a destabilizing factor in the countries where they occur, preventing them from fully developing satisfactory relations with European countries. The importance of this phenomenon for the complex of regional security in the 21st century speaks in favor of solving the problem of separatism in the post-Cold War period in the post-Soviet space. Most cases of separatism in this region are so-called frozen conflicts, the restoration of which could also be a problem for neighboring countries. Moreover, this phenomenon is part of the power politics in the global competition for power. The consequence of armed conflicts with a separatist basis has been the emergence of geopolitical entities independent of their home

countries, that is, unrecognized states (interchangeable terms: quasi-states, semi-states) that manifest their own goals and interests. Their functioning as they are today depends on a close patron-client relationship. Because of the lack of international recognition, the possibilities of establishing, for example, economic relations (trade exchange, attracting investors, financial or technical assistance) and diplomatic relations of unrecognized states are very limited.

Therefore, building a prosperous society depends on cooperation with a strategic partner. The choice of examples of separatist tendencies was determined by the desire to take into account the widest possible range of this phenomenon and, at the same time, fundamental elements in terms of competition between the Russian Federation and the West.

Key words: regional separatism, political processes, post-Soviet countries.